

© ДЕНИСОВ Володимир Наумович – доктор юридичних наук, професор, зав. відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

В. Н. ДЕНИСОВ

РОЗВИТОК ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН – ЯК ОДНЕ З ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАВДАНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Розвиток сучасної теорії держави і права ставить перед дослідниками ряд складних запитань, пов'язаних з осмисленням та розробкою теоретичних засад для змістовного вивчення правових систем сучасності. Це передусім пов'язано із необхідністю реформування правової системи України, пошуком шляхів її удосконалення, а також визначення її місця у міжнародному правовому просторі. Ці та інші означені процеси вочевидь актуалізують проблему вивчення правових систем та здійснення порівняльно-правових досліджень у даному напрямі. Тому новий навчальний посібник «Правові системи сучасності»² є дійсно актуальним і своєчасним виданням.

Зміст навчального посібника свідчить, що його автори виокремили та систематизували як теоретико-методологічні, так і практичні аспекти вивчення правових систем сучасності, що зумовило і загальну структуру запропонованого Посібника. Зокрема у Розділі 1 висвітлюються такі важливі питання теорії правових систем, як співвідношення категорій «правова система» та «правова сім'я»; рівні правової системи; критерії та основні підходи до класифікації правових систем (формаційний, цивілізаційний, змішаний); механізм взаємодії і зближення національних правових систем тощо. Не менш пізнавальними і науково значущими є підрозділи, присвячені характеристиці права як центрального елемента правової системи; а також дослідженню правової системи як чинника внутрішнього змісту та зовнішньої форми права, співвідношення системи права та системи джерел права, регулятивного впливу правової системи та механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи в контексті реалізації основних функцій правової системи. Щодо останнього, у Посібнику особливо наголошується, що «правова система – це своєрідний показник сталого (або наближеного до нього) економічного, політичного, соціального, морального, правового розвитку кожної держави, а головне – досягнутого рівня захисту прав, свобод та законних інтересів людини» (с. 123).

Значну увагу автори приділили питанням теорії порівняльного правознавства (Розділ 2), розглянувши порівняльне правознавство і як науку, і як навчальну дисципліну. У цьому аспекті аналізується співвідношення категорій «порівняльне правознавство», «юридична компаративістика» та «правові системи сучасності», виокремлюються та послідовно досліджуються предмет, об'єкт, функції та мета порівняльного правознавства; зв'язок порівняльного правознавства з іншими юридичними науками.

Безперечно позитивною рисою навчального посібника є висвітлення питань щодо структури методології порівняльного правознавства, а також основних підходів до порівняльно-правового аналізу, у тому числі комунікативний та соціологічний напрями досліджень порівняльного правознавства, вплив наукових

підходів Т. Куна та І. Локатоса на розуміння структури порівняльного правознавства тощо (с. 202, 206).

Звертає увагу, що дане видання розширює коло питань, які пропонуються до вивчення в межах навчальної дисципліни за рахунок нових тем, присвячених практичному виміру правових систем сучасності (Розділ 3). У цьому контексті дається порівняльно-правова характеристика правових систем України та Республіки Білорусь; іудейського релігійного та ізраїльського світського права; аналізуються співвідношення прав людини у мусульманському праві з міжнародними стандартами, особливості здійснення юридичної діяльності у правових сім'ях сучасності та ін.

У навчальному посібнику також враховано і нові тенденції розвитку теорії правових систем, обумовлених впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, що виявляється насамперед у включенні в структуру навчального посібника підрозділу «Правові системи інтеграційних міждержавних об'єднань Європи (Європейського Союзу та Ради Європи)», в якому розкриваються поняття, форми та види правової інтеграції, правова природа і компетенція інтеграційних міждержавних об'єднань Європи, їх інституційні механізми, види джерел права, а також організаційно-правові механізми захисту прав людини, що склалися і функціонують в рамках Ради Європи і Європейського Союзу (с. 254).

Отже, системний підхід до викладення навчального матеріалу, що охопив найактуальніші аспекти теоретичного і практичного вимірів дослідження правових систем сучасності із врахуванням різних точок зору щодо проблемних, дискусійних питань, дозволив авторам максимально повно висвітлити окреслене коло питань. Стиль викладення основних тем навчального посібнику забезпечує легкість та доступність сприйняття доволі складного за своїм змістовним навантаженням матеріалу. При цьому не втрачається загальний високий рівень аналізу й теоретичних узагальнень, притаманний даному виданню.

Автори спиралися на широку джерельну базу, про що зокрема свідчить бібліографія навчального посібника, яка охоплює і класичні праці з теорії держави і права, і сучасні дослідження науковців, що вважаються провідними фахівцями у сфері проблем вітчизняного та зарубіжного правознавства.

Вбачається, що навчальний посібник «Правові системи сучасності» стане очікуваним навчальним виданням для студентів і магістрів, викладачів і науковців у галузі теорії держави і права, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами теорії правових систем та порівняльного правознавства.